

เพลงยาวเสด็จไปตีเมืองพม่า

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงพระนิพนธ์เมื่อคราวเตรียมทัพไปตีเมือง
พม่า พ.ศ. 2336

จุดเด่นของวรรณกรรมเรื่องนี้ อยู่ที่การบรรยายสภาพบ้านเมืองและความเจริญของกรุง-
ศรีอยุธยา ซึ่งไม่มีวรรณกรรมเรื่องใดตั้งใจบรรยายอย่างละเอียดเช่นนี้ นอกจากนั้นยังทรงกล่าวถึง
สาเหตุของความพินาศของบ้านเมืองอย่างตรงไปตรงมาอีกด้วย

ผู้อ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ ย่อมมองเห็นความรักและความมุ่งมั่นที่จะปกป้องคุ้มครองชาติ
บ้านเมืองของบรรพบุรุษไทย อย่างเด่นชัด

(ตอนต้นขาดหายไปหาไม่ได้ คงเป็นเรื่องชมพระนครศรีอยุธยา)

● ประกอบด้วยโภชนาการอาหาร
อยู่เย็นเป็นสุขทุกทิวา
ประหนึ่งว่าจะไม่มีคำคืน
ไม่เห็นเช่นว่าจะเป็นถึงเพียงนี้
ทั้งถนนหนทางอารามราช
สารพัดย่อยยับกลับกลาย
เมื่อพระกาฬจะมาผลาญตั้งทำนายนาย
บริเวณอ้ออลด้วยชลธิ
เป็นคั่นขอบขอบกลถึงเพียงนี้
ผู้ใดใครเห็นจะไม่นำพา
เห็นจะสิ้นอายุพระนคร
เป็นป่าหยาญรกดังพงไพร
คิดมากก็เป็นน้อนิจจิง
ทั้งอารามเจดีย์ที่บูชา
ก็ทลายยับยู่เป็นผุยผง
ยังไม่สิ้นศาสนามาอรชาน
เสียดายพระนิเวศน์บุรีวัง

ทุกถิ่นฐานบริบูรณ์หนักหนา
เช่าคำอัตราทั้งราตรี
รวยรื่นเป็นสุขเกษมศรี
มาเย็นยับอ้อปรีศรีศักดิ์คาลัย
มาวินาศสิ้นสุดสูญหาย
อันตราโยไปจนพื้นปัดพี
แสนเสียดายภูมิพื้นกรุงศรี
ประดุจเกาะอสุรีลังกา
มาเสียสูญไฟรีอนาถา
อยุธยาอาภัพกลับไป
ให้อาวรณ์ผู้รักษาหาไม่
แต่จะสาบสูญไปทุกทิวา
ด้วยกรุงเป็นที่ตั้งพระศาสนา
ปฏิมาฉล่ององค์พระทรงญาณ
เหมือนพระองค์เสด็จดับสังขาร
ทั้งเจดีย์วิหารก็สูญไป
พระที่นั่งทั้งสามงามไสว⁽¹⁾

(1) พระที่นั่งวิหารสมเด็จ พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท พระที่นั่งสุริยาสโมสรมรินทร์

ประชุมเพลงยาว

ตั้งเรียบระเบียบชั้นเป็นหลั่นไป
มุขโถงมุขเด็จมุขกระสัน
เพดานในไว้ดวงคารา
ที่ตั้งบัลลังก์แก้วทุกองค์
ปราบพื้นเรือนราบดั่งพระลาน
ทิมดาบคดลดพื้นกำแพงแก้ว
เป็นที่แขกเฝ้าเข้าวันทา
สืบทรงวงศ์กษัตริย์มาช้านาน
พระที่นั่งซึ่งตั้งอยู่ข้างใน
ชื่อที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์
ทางเสด็จเสด็จสิ้นสารพันมี
ก็สูญสิ้นศรีมลายหายหมด
อันถนนหนทางมรรคา
ร้านเรียบเป็นระเบียบด้วยรูกษา
ทั้งพิธีปีเดือนทุกคืนวัน
ฤดูใดก็ได้เล่นเกษมสุข
ตั้งแต่นี้แลหนออกอา
จะหาไหนได้เหมือนกรุงแล้ว
นับวันแต่จะยับยับไป
ไปปรากฏเหตุเสียเหมือนดังนี้
ครั้งนี้มีแต่พื้นพสุธา
ทั้งนี้เป็นต้นด้วยผลเหตุ
มิได้พิจารณาข้าไท
ไม่รู้รอบประกอบในราชกิจ
สุภาสิตท่านกล่าวเป็นราวมา
ไม่ควรอย่าให้อัครฐาน
เพราะไม่ฟังตำนานโบราณมี

อำไพจิตรรจนา
เป็นเชิงชั้นลวดลายล้วนเลขา
ผนังฝ้าดาดแก้วดั่งวิมาน
ทวารลงอัมจันทร์หน้างาน
มีโรงคชาธารตระการตา
เป็นถ่องแถวยี่ดียวกันหนักหนา
ตั้งเทวานฤมิตประดิษฐ์ไว้
แต่บูรณแล้วไม่นับพระองค์ได้
มีสระชลาลัยชลธี
ที่ประพาสมัจฉาในสระศรี
เป็นที่กษัตริย์สืบมา
จะปรากฏสักสิ่งไม่มีว่า
คิดมาก็เสียดายทุกสิ่งอัน
ขายของนานาทุกสิ่งสรรพ
สารพันจะมีอยู่อัตรา
แสนสนุกทั่วเมืองहरษา
อยุธยาจะสาบสูญไป
ตั้งดวงแก้วอันสิ้นแสงใส
ที่ไหนจะคืนคงมา
มีแต่บรมสุขา
อนิจจาสังเวชทนาใจ
จะอาเพศกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่
เคยใช้ก็เลี้ยงด้วยเมตตา
ประพฤติการแต่ที่ผิดด้วยอิจฉา
จะตั้งแต่เสนาธิบตี
จะเสียการแผ่นดินกรุงศรี
จึงเสียที่เสียววงศ์ษัตรา

เสียดเสียดคักคักนั้นครเศ
เสียดทั้งตระกูลนานา
สารพัดจะเสียดสิ้นสุด
จึงไม่รู้ก็แก่พระนคร
อันจะเป็นเสนาธิบติ
ประกอบกรหาว่านปรายไว้หลายชั้น
นี้ทำหาเป็นเช่นนั้นไม่
เหตุภัยใกล้กรายร้ายตี
ศึกมาแล้วก็ล่าไปทันที
ตีกวาดผู้คนไม่ทันทาน
ถึงเพียงนี้ละไม่มีที่กริ่งเลย
ศึกมาชิงล่าเล็กกลับไป
จะคิดโบราณอย่างนี้ก็หาไม่
ครั้นทัพเขากลับยกมา
แต่เลี้ยงลตปดเจ้าทุกเข้าคำ
ฉิบหายตายล้มไม่สมประดี
เหตุเสียดกรุงศรีอยุธยา
ชะล่าใจเคยได้แต่ครั้งนั้น
แตกยับกลับไปก็หลายหน
แต่งคนให้ถือหนังสือมา
ทำไว้แต่พอให้รอรั้ง
จะเดินมันกันติดทางดี
เห็นจะผ่อนโยธาอาหาร
จะนั่งอยู่ดูเบาเอาใจ
จะเร่งลัดตัดคิดมันเสียก่อน
จำจะคิดให้ผิดแต่ก่อนมา
ตามทางทะเลไปสงขลา

เสียดทั้งพระนิเวศนวงศา
เสียดทั้งไพร่ฟ้าประชากร
ทั้งการยุทธก็ไม่เตรียมฝึกสอน
เหมือนนอนเบียดให้ประจำกรรม
ควรที่จะพิทักษ์อุปถัมภ์
ป้องกันปัจจาอย่าให้มี
เหมือนไพร่ชาติชั่วช้ากระทาสี
ไม่มีที่จะรู้จักประการ
มิได้มีเหตุเสียดจึงแตกฉาน
เผาบ้านเมืองยับจนกลับไป(1)
ไม่เคยรู้ล่วงหน้าจะคิดได้
มิได้เห็นจะผืนคืนมา
ชาติไพร่หลงฟังแต่ยศถา
จะองอาจอาสาที่ไม่มี
จนเมืองคร่ำเป็นผุยยับยี่
เมืองยับอัปรีภัยจนทุกวัน ๆ
เหมือนคำที่ว่าไม่เสกสรร
จึงประชิดติดพันแต่นั้นมา
คิดกลจะลวงให้หลงหา
เจรจากความเมืองเป็นไมตรี
ขยับยกเข้ามาตั้งตะนาวศรี
ทำนองที่จะคิดให้ซัดไว้
มันคิดการมิให้ใครสงสัย
เห็นเหตุภัยจะเกิดการมา
บ่นรอนอย่าให้ทันแน่นหนา
เป็นทัพหน้านาวายกไป
จะซุดพสุธาเป็นคลองใหญ่

(1) กล่าวท่อนนี้ด้วยทัพมังลอง

ให้เรือรบออกประจบเอาเมืองไทร⁽¹⁾
จึงจะยกไปตีเอามะริด
ทัพเรือมันจะพลอยเข้าช่วยกัน
รบไหนจะให้ยับลงที่นั่น
จะทำการครั้งนี้ให้มีชัย
มันทำเมืองเราก่อนเท่าใด
มันจิตอหังการ์ทามีพ
การเสร็จสำเร็จลงเมื่อใด
มันมิได้ก็ไม่ว่ากลับคืนมา
เกรงกริ่งอยู่แต่ข้างทัพบก
เกลือกมันกันตัดทางดี
ไม่สมคะเนให้เรรวน
เท่านี้ดอกที่วิตกใจ
เมื่อชนะแล้วกลับแพ้ให้แซไป
พากันหนีแต่ไม่มีอันตราย
อันกรุงรัตนอังวะครั้งนี้ฤ
พม่าจะมาเป็นข้าไท
มันสมดังจิตไม่ผิดหมาย
จะได้ชูกัญจนครา
ถ้าเสร็จการอังวะลงตราใบใด
อ้ายชาติพม่ามันอาธรรม
แต่ก่อนก็มีให้มีความสุข
แต่บ้านร้างเมืองเซ่ทั้งวัดวา
มันไม่คิดบาปกรรมอ้ายลำบาก
มันเหล่าอัสดีทรชน
เพราะเหตุบาปกรรมมาซ้ำเติม

ปากได้ฝ่ายทะเลให้พร้อมกัน
จะปิดปากน้ำเสียให้มัน
จะตีบันเกยทัพให้ยับไป
แต่ถึงวันไม่ให้หนทางได้
จะไว้เกียรติให้สืบทั้งแผ่นดิน
จะทดแทนมันให้หมดสิ้น
จะล้างให้สุดสิ้นอย่าสงกา
ซึ่งคิดไว้ขอให้สมปรารถนา
จะเห็นเมืองพม่าในครั้งนี้
จะไม่ยกหักได้ให้ถึงที่
จะตัดที่เสบียงอาหารไว้
ทำป่วยไม่หักเอามันได้
จะทำให้เสียการเหมือนทวย
จึงเสียชัยเสียเชิงไม่สมหมาย
ถ้าเสียหายอย่างอื่นไม่เป็นไร
จักพันเนื้อมืออย่าสงสัย
จะได้ใช้สร้างกรุงอยุธยา
จะเสี่ยงตายตามบุพเพวาสนา
สมดังปรารถนาทุกสิ่งอัน
จะพาใจเป็นสุขเกษมสันต์
เที่ยวล้างขอบชัณฑ์ทุกพารา
รบรุกฆ่าฟันเสียหนักหนา
ยับเยินเป็นป่าทุกตำบล
แต่พลัดพรากจากกันทุกแห่งหน
ครั้งนี้จะป็นป็นฐลี
จะพูนเพิ่มให้ระย้ายับยี่

(1) เห็นจะคิดสืบสวนกันหาช่องที่ไม่มีเขาสูง แต่ภายหลังคงทราบแล้วว่าทำไม่สำเร็จด้วยกว้างเหลือเกินจึงไม่คิดลงไปสงขลาทีเดียว

ด้วยทำนายว่าไว้แต่ก่อนมี
คือหงส์มาหลงกินน้ำหนอง
ตัวนายองใจคือพรานป่า
คือพม่ามาตีเอามอญได้
ยังแต่พยัคฆ์เรื่องฤทธิ์
บัดนี้ก็ถึงแก่กำหนด
ทัพเราเข้าต้องคำทำนาย
จะไปกินพรานป่าที่ฆ่าหงส์
แล้วมีคำทำนายบูรณมา
ถ้าผู้ใดใครเห็นให้เขียนไว้
เห็นเป็นเหตุต้องเหมือนคำทาย
ถ้าพร้อมใจพร้อมจิตช่วยคิดการ
นี่จนใจสิ่งไรก็ไม่มี
จะไปได้ฤกษ์ได้ยังไม่รู้
ถ้าสุดคิดผิดหมายที่ผ่อนปรน
เดชะเทเวศร์ช่วยอวยชัย
ตั้งแต่สวรรค์ชั้นกามา
ขอจงมาช่วยอวยพรชัย
จงตลใจไทยกรุงให้นิยม

เหมือนครั้งมอญไปตีเอานครา
เหตุต้องเมืองมอญหงสา
คิดฆ่าหงส์ตายจึงได้ดี
ก็สมในทำนายเป็นถ้วนดี
จะกินพรานที่ยิงหงส์ตาย
จะปรากฏโดยเหตุเป็นกฎหมาย
คือเสื่อร้ายอันแรงฤทธิ์
ให้ปลดปลงม้วยชีพสังขาร
ว่าพม่าจะสิ้นซึ่งรูปกาย
จึงจะได้ประจักษ์สืบสาย
อังวะจะฉิบหายในครั้งนี้
จะสำราญทั่วโลกเกษมศรี
เห็นที่จะตะพายไปตามจน
จะเลือกสู้ไปตามขัดสน
ก็จะบนบวงสรวงแก่เทวา
ที่คิดไว้ขอให้สมปรารถนา
ตลอดจนมหาจักรพรรหม
ที่มาดไว้ให้ได้ตั้งประสงค์
ช่วยระดมกันให้สิ้นศึกเอ๋ย ๖